

Com podem prestigiar la presència del català a Europa

Miquel Siguan

Catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona

1. L'atzucac de les llengües oficials i de treball

El tema d'aquest seminari és «El català i la Unió Europea», i jo, en canvi, parlaré de les possibilitats de prestigiar el paper del català a Europa al marge de la Unió, o, més exactament, al marge de la qüestió de la seva oficialitat a la Unió. Em permetreu, doncs, que comenci justificant per què he triat aquesta perspectiva.

El 1957, quan es va signar el Tractat de Roma —amb el qual es va crear la Comunitat Econòmica Europea, convertida després en Unió Europea—, es va decidir que les llengües oficials de tots els estats signataris serien també llengües oficials i llengües de treball de la nova organització. D'aquesta manera trencaven la pràctica, habitual en les organitzacions internacionals, de distingir entre llengües oficials dels membres i llengües de treball de l'organització, que són sols unes quantes. Així, l'Organització de les Nacions Unides en tenia i en segueix tenint cinc, i la majoria solament dues: francès i anglès. Tant l'Organització Europea de Cooperació Econòmica com el Consell d'Europa, que aleshores ja existien, en tenien sols dues: francès i anglès. La Unió Europea no sols ha trencat aquest costum sinó que ha mantingut el mateix principi al llarg de les successives ampliacions, de manera que fins fa poc eren deu les llengües oficials i de treball, i a partir de la darrera ampliació ja són vint. La marginació del català, doncs, s'ha fet escandalosa (té més parlants que la meitat de les llengües oficials i de treball de la Unió) i resulta gairebé grotesca quan es compara amb el maltès. És perfectament comprensible l'enrenou que s'ha produït i l'exigència que el Govern espanyol prengui iniciatives que permetin el reconeixement europeu del català.

La cosa, però, no és gens fàcil. En termes estrictament jurídics, la situació és clara: són llengües oficials i de treball de la Unió les que ho són dels estats membres, i

encara que l'Estat espanyol reclami per al català —i per a les altres llengües de l'Estat que estan en la mateixa situació— una consideració equivalent a la de les llengües oficials, els acords en el Consell de Ministres, únic òrgan de la Unió que pot prendre una decisió sobre el tema, es prenen per unanimitat, i és sabut que hi ha estats que es neguen en rodó a qualsevol modificació de la situació actual de l'ordre lingüístic.

Darrere aquesta actitud hi ha el recel de certs estats d'obrir la porta a noves reclamacions. Però la qüestió es complica encara més per una raó de fons que no és difícil de posar en clar. La decisió que totes les llengües oficials dels estats signants fossin llengües de treball de la nova organització no sols era una novetat sinó que significava una feina de traducció que, a mesura que s'hi han anat afegint més països, s'ha anat fent més feixuga, perquè té un cost molt elevat i produeix retards i entrebancs en el funcionament normal de l'organització. La darrera ampliació de la Unió ha elevat a vint el nombre de llengües oficials i de treball, i farà que la situació voregi el col·lapse.

La presència teòrica de totes les llengües oficials en totes les actuacions de la Unió en la pràctica és totalment il·lusòria. Quan es va signar el Tractat de Roma ja es va admetre que no tots els funcionaris entendrien totes les llengües, i es va preveure que es donaria un reglament de funcionament lingüístic per a cada institució del que aleshores s'anomenava Comunitat i ara Unió. Així, en el cas de la Comissió Europea, l'organisme més voluminós i amb més activitat de la Unió, cada vegada que s'inicia la discussió d'un assumpte que pot portar a una resolució, es decideix quina serà la «llengua de procediment» d'aquell afer, i tots els documents corresponents es tradueixen en primer lloc a aquesta llengua, i, posteriorment, el projecte de resolució i els documents principals es tradueixen a la resta de llengües. Normalment, aquesta llengua de procediment és el francès o l'anglès, i a vegades l'alemany, i aquestes són les tres llengües que s'utilitzen en les reunions dels comissaris en les quals es prenen els acords definitius.

Que el pes de les diferents llengües en el funcionament real de la Unió és molt divers ho demostra el sol fet que el 80 % de l'activitat de la unitat de traducció a l'espanyol són traduccions del francès i de l'anglès. I el mateix passa amb la resta dels serveis de traducció. Per a les altres institucions de la Unió Europea es poden fer observacions semblants, i —fet que és encara més significatiu— les institucions i els organismes de creació més recent han limitat el nombre de llengües de funcionament. Així, l'Agència de Patents, situada a Alacant, té com a llengües de treball el francès, l'anglès, l'alemany i l'espanyol. I la més recent, el Banc Central Europeu, amb seu a Frankfurt, té exclusivament l'anglès.

Tothom sap, per tant, que tard o d'hora serà necessari rendir-se a l'evidència; tothom està d'acord que les discussions al Parlament Europeu o al Consell de Ministres s'han de poder seguir en totes les llengües oficials, i tothom està d'acord que totes les decisions executives i amb implicacions jurídiques s'han de publicar en totes les llengües oficials, però, a part d'això, en la vida quotidiana de l'organització s'ha de treballar amb un nombre limitat de llengües; tres, probablement, i cinc com a màxim. Ara bé, en aquests moments és impossible plantejar aquesta reducció, ja que certs governs s'hi han tancat en banda, i així les qüestions lingüístiques s'han convertit en un carreró sense sortida, en un tema que no es pot tocar.

És per això que entenc que al mateix temps que s'ha de denunciar la discriminació que pateix el català i reclamar un tractament més adequat per a aquesta llengua, cal considerar també altres camins. I aquest és el sentit de la meva intervenció.

Crec que a Catalunya es porten a cap activitats en relació amb les llengües que podrien convertir Catalunya i el català en referència obligada a l'hora de tractar de certs temes. Activitats per a les quals es podria fins i tot demanar i aconseguir el patronatge de la Unió Europea. Penso principalment en tres camps:

- a) El coneixement de la realitat lingüística al món i especialment a Europa.
- b) Les llengües en l'ensenyament.
- c) La informàtica i les llengües menors.

2. El català com a llengua de referència

2.1. *Coneixement de les situacions lingüístiques*

Als nostres dies, tant entre nosaltres com a tot arreu, les llengües desperten un gran interès, i no sols l'aprenentatge d'altres llengües, sinó també certes situacions lingüístiques. Bona prova d'això és la preocupació manifestada de tantes maneres per la possible desaparició de moltes llengües en un futur pròxim.

A Catalunya, el cultiu de la sociolingüística és relativament recent. Va començar en el marc d'un compromís polític, i com una eina útil per a la recuperació del català, però s'ha desenvolupat i ha madurat, i avui és una realitat consolidada en la docència i la recerca en àmbits universitaris. I, paral·lelament, diverses institucions oficials i privades porten a cap activitat de recerca empírica, en forma d'enquestes de molts tipus, cosa que ha comportat el desenvolupament de tècniques pròpies de recerca i d'interpretació.

Algunes d'aquestes activitats transcendeixen les nostres fronteres. El programa Mercator, patrocinat pel Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions (CIEMEN), existeix des de fa anys i té un sòlid prestigi internacional. L'Institut de Sociolingüística Catalana no sols va intervenir en el projecte Euromosaic sobre les minories lingüístiques a la Unió Europea, sinó que fou decisiu per a l'èxit del projecte. I Linguapax, primer en el marc del Centre UNESCO de Catalunya i després de manera independent, s'ha ocupat de l'ensenyament de llengües i la pau, i fa uns quants anys va patrocinar la Declaració Universal de Drets Lingüístics (Barcelona). Més recentment, amb motiu del Fòrum Universal de les Cultures va organitzar, també a Barcelona, una reunió internacional sobre les llengües i la pau que va tenir una bona repercussió. Al mateix Fòrum les llengües eren presents en una gran exhibició, molt visitada, sobre la pluralitat lingüística al món. I tant d'interès van despertar les qüestions lingüístiques entre els participants al Fòrum que la més alta autoritat de Catalunya va anunciar públicament la possibilitat de crear una institució estable per mantenir aquest interès, i fins i tot es va proposar una possible denominació: La Casa de les Llengües. De manera que està oberta la possibilitat d'establir a Catalunya un centre que s'ocupi de la diversitat lingüística, no sols de divulgació, sinó també de recerca.

Tractem d'avançar una mica més. Com hauria de ser aquest centre? Quines característiques hauria de tenir?

Abans de respondre a aquestes preguntes convé que recordem que al món hi ha molts, moltíssims, centres dedicats a la recerca sobre llengües, i que tots difonen la seva informació per mitjà de la xarxa Internet. Són, però, molt diferents entre si per la temàtica, pel tipus d'informació que ofereixen, pel volum i per la importància de la feina que fan i, no cal dir-ho, pel seu prestigi.

Aquí em limitaré a recordar els que em semblen més importants i representatius.

1. Llengües del món, catàleg: *Linguasphere*. És una institució molt antiga, hereva d'una organització que es dedicava a facilitar la tasca dels missioners protestants procurant la traducció de la Bíblia a tota mena de llengües. El seu catàleg inclou més de sis mil llengües.

2. Llengües amenaçades: International Clearing House for Endangered Languages (Universitat de Tòquio). Entre altres activitats, s'encarrega de posar al dia l'obra *UNESCO red book of endangered languages*, de 1993, una publicació de la UNESCO que pretén donar idea de les llengües amenaçades que hi ha al món i també establir uns criteris per decidir el grau de perill en què es troben i les seves possibilitats de recuperació.

3. Planificació lingüística i informació sobre llengües: Centre Interdisciplinaire de Recherche sur les Activités Langagières / Center for Research and Documentation on World Language Problems. És un centre de la Universitat de Laval (Quebec, Canadà francès). És també una institució força antiga, hereva de l'Institut, per a l'estudi dels problemes del bilingüisme fundat per Mackey fa més de mig segle. Durant un temps ha estat molt actiu assessorant molts països pel que fa a descripcions i planificacions lingüístiques. Actualment comprèn diferents departaments relativament independents entre si, dels quals m'interessa especialment el que es dedica a recerca i informació sobre els problemes lingüístics a escala mundial. La relació de llengües és molt més reduïda que la de Linguasphere, però, en canvi, la informació sobre cada una de les llengües i de les situacions tractades és abundant i fiable.

Al final d'aquesta ponència trobareu les adreces d'Internet d'aquests i altres centres relacionats amb el mateix tema.

Tornant ara al possible centre a Catalunya, hi ha algunes consideracions a fer, tot i que em semblen òbvies:

1. Pot ser un centre d'informació obert al públic; en primer lloc, a les escoles, a l'estil del Museu de la Ciència, però ha d'aconseguir reconeixement internacional. Ha de ser també, i sobretot, un centre de recerca.

2. Pot ser una institució privada, encara que subvencionada de diferents maneres, o bé un centre universitari, o bé fins i tot un centre de l'Administració pública, però en qualsevol cas ha de tenir assegurat un màxim d'independència i d'estabilitat.

3. La informació pot ser visual i auditiva per al públic que visiti el centre, però també s'ha de recollir en publicacions periòdiques i sobretot s'ha de difondre i mantenir al dia per Internet. I també caldria organitzar periòdicament reunions internacionals.

4. La difusió de la informació s'ha de dirigir a un públic internacional, i, per tant, s'ha de fer en català i en castellà, però també, i sobretot, en anglès.

Fins aquí tot resulta relativament obvi. Queda parlar del punt crucial d'aquesta proposta: la temàtica que abordaria en primer lloc el centre. La referència que acabo de fer a centres ja existents amb una llarga tradició i que tracten tota mena de qüestions és suficient per demostrar que, al marge que s'ofereixi informació de tipus general, cal centrar-se en unes qüestions molt concretes que permetin donar un perfil propi al centre.

I afegeixo encara una altra proposta. Els centres que es dediquen a qüestions de sociolingüística ofereixen informació que fàcilment envelleix, i la seva eficàcia es mesura per la capacitat de mantenir aquesta informació al dia, cosa gens fàcil d'aconse-

guir, i de vegades impossible. L'alternativa més seriosa és que el centre ofereixi periòdicament —cada quatre o cinc anys, per exemple— una anàlisi i una interpretació de la situació considerada, i, per tant, de com ha variat en el temps transcorregut. Curiosament, aquest recurs (el d'una enquesta o anàlisi repetides periòdicament amb la mateixa tècnica), que és freqüent en altres apartats de les ciències socials, i, no cal dir-ho, en l'economia, no sé que hi hagi cap institut o centre dedicat a les situacions lingüístiques que el posi en pràctica.

A continuació indico el que al meu parer podrien ser temàtiques concretes per al centre:

1. Àmbit mundial. Llengües en perill i amenaçades de desaparició: seleccionar un cert nombre de llengües (quinze o vint) amb característiques diverses de diferents llocs del món que siguin representatives de llengües menors o en perill; descriure la seva situació i deduir-ne conseqüències; repetir l'estudi amb les mateixes llengües cada quatre o cinc anys.

2. Àmbit europeu. Panorama de la situació lingüística: establir un mapa i un inventari de la situació lingüística dels diferents països d'Europa que inclogui tots els aspectes rellevants (política lingüística, minories lingüístiques, minories que parlen la llengua d'un país veí, coneixement de llengües estrangeres, llengües dels immigrants...); repetir la descripció periòdicament, cada quatre o cinc anys.

En qualsevol dels dos casos, una vegada demostrada la capacitat per portar a cap el projecte, seria fàcil aconseguir el patrocini d'organitzacions internacionals: de la UNESCO en el primer cas i de la Unió Europea en el segon.

2.2. *Plurilingüisme en l'ensenyament i introducció precoç d'altres llengües*

Hi havia un temps, fins aproximadament a mitjan segle XX, en què es considerava que la introducció precoç d'una segona llengua —i no diguem l'ensenyament en dues llengües— tenia conseqüències negatives tant per al desenvolupament intel·lectual de l'alumne com per a la constitució d'una personalitat equilibrada. Des de finals de la darrera guerra mundial, una sèrie de raons, i potser en primer lloc la necessitat generalitzada de dominar aviat altres llengües, han fet abandonar aquesta opinió, i avui es tendeix a creure el contrari, que l'ensenyament bilingüe és bo per principi, opinió igualment exagerada. El que sí és evident és que un nen té la capacitat per arribar a dominar dues o tres llengües molt aviat, i l'exemple de Luxemburg, on tota la població és almenys trilingüe (francès, alemany i luxemburguès, en reali-

tat un dialecte de l'alemany) i on l'ensenyament utilitza sistemàticament les tres llengües, és suficient per demostrar-ho. Però és igualment cert que a Luxemburg es donen unes característiques molt especials que no es donen en altres llocs. De manera que el que cal dir és que tant la introducció precoç d'una segona llengua com l'ensenyament bilingüe són estratègies bones o dolentes segons les circumstàncies, segons els objectius, segons la manera com s'organitzi l'ensenyament en funció d'aquests objectius i segons els mètodes didàctics que s'utilitzin.

A Catalunya hi ha una llarga experiència en aquest sentit. El sistema escolar proposa que al final del període d'educació obligatòria els alumnes dominin el català i el castellà, i per aconseguir aquest objectiu, a l'escola pública catalana s'ha generalitzat la immersió en català dels alumnes de llengua familiar castellana, amb una metodologia pròpia. En l'ingrés a la universitat aquesta doble competència es dona per adquirida, i a totes les universitats catalanes l'ensenyament es professa tant en una llengua com en l'altra, però se suposa que professors i alumnes les dominen totes dues. Una situació única a Europa.

Per altra part, a Catalunya no sols hi ha una llarga tradició d'ensenyament de llengües estrangeres, sinó que actualment es posa en pràctica un assaig a gran escala d'introducció precoç de l'anglès en l'ensenyament primari, una iniciativa que en part és paral·lela i en part s'avança a iniciatives semblants proposades a altres països. I cal afegir encara que el problema que representa a la majoria de països d'Europa l'arribada massiva d'immigrants i la incorporació dels seus fills a l'escola on han d'adquirir la llengua del país, a Catalunya està agreujat, perquè, com acabo de dir, el sistema escolar es proposa el domini de les dues llengües. Una situació totalment única a Europa a la qual s'intenta respondre amb mètodes apropiats.

Aquesta extensa experiència en el paper de les llengües en l'ensenyament ha produït esforços de reflexió que han transcendit més enllà de la Catalunya estricta i que es podrien estendre a escala internacional.

L'exemple principal d'aquest esforç de reflexió sistemàticament mantingut és el Seminari Llengües i Educació, que jo mateix, com a director de l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de Barcelona, vaig tenir ocasió d'iniciar l'any 1974, i que des d'aleshores s'ha repetit durant molt temps cada any i des de fa una temporada cada dos anys, alternant amb un seminari paral·lel (Seminari Llengua i Immigració) organitzat conjuntament amb l'ICE de la Universitat de Girona i dedicat específicament a la llengua i l'ensenyament als immigrants.

Des de les primeres sessions, el Seminari ha comptat amb l'assistència i la participació activa de professionals de l'ensenyament de tots els territoris de l'Estat espa-

nyol amb llengües pròpies, i és rigorosament cert que l'exemple del que es feia a Catalunya i de com es feia ha influït fortament en el que s'ha fet en aquests territoris. I també des de les primeres sessions s'ha comptat amb la presència de participants estrangers. I una dada no menys important: des de la primera sessió del Seminari, l'any 1974, les comunicacions presentades cada any s'han reunit en un volum que ha tingut una distribució comercial normal, i aquesta sèrie de publicacions —més de trenta volums— ha reforçat considerablement la influència del Seminari.

Una segona iniciativa, en certa manera derivada de l'anterior, són els cursos sobre educació plurilingüe establerts fa un temps per l'ICE de la Universitat de Barcelona, uns cursos que aquest any són ja semipresencials, amb alumnes no sols de Catalunya sinó també del País Basc, de Galícia i àdhuc alguns d'Amèrica del Sud, i en el futur aquest alumnat estranger es podria ampliar considerablement.

En el mateix àmbit d'interessos podem anotar l'Institut Europeu de Programes d'Immersion.

A partir del que he dit no sembla difícil fer propostes relatives a tot allò que he anat comentant.

1. El Seminari Llengües i Educació i el Seminari Llengua i Immigració es podrien convertir en reunions anuals veritablement internacionals. Per a això caldria senzillament més esforç organitzatiu i, a més, la col·laboració amb alguna institució o organització internacional, per exemple la Federació Internacional de Professors de Llengües Vives, i la publicació dels materials de les reunions en forma de llibre en anglès i a càrrec d'una editorial de prestigi.

2. El Postgrau en educació plurilingüe es podria convertir en un postgrau homologat i es podria presentar en tres versions (amb el mateix contingut pedagògic però en tres llengües): una versió en català, una versió en castellà amb vista a un públic interessat en Amèrica i una versió en anglès amb vista a un públic europeu.

Per a qualsevol de les dues iniciatives es podria buscar el patrocini del Consell d'Europa i fins i tot treballar en estreta col·laboració amb el seu centre a Graz.

I una darrera observació. L'electrònica i la informàtica estan canviant les nostres formes de vida i també l'ensenyament, que serà cada vegada més a distància. La Universitat Oberta de Catalunya és una de les empreses capdavanteres en aquest camp a escala mundial i podria molt bé tenir un paper important en aquesta tasca de prestigiar Catalunya i el català en el camp de l'ensenyament.

2.3. *La informàtica i les llengües*

La introducció dels sistemes informàtics per al tractament i la transmissió de la informació, materialitzada en l'ús creixent dels ordinadors i la seva principal conseqüència, la generalització de la xarxa Internet, està influïnt fortament en la situació de totes les llengües arreu del món reforçant encara més el predomini de les grans i augmentant la marginació de les petites, fins al punt que, si fa un temps es deia que l'alfabetització i la presència en el sistema educatiu eren condicions per a la supervivència d'una llengua menor, ara es comença a dir que sols les llengües presents en els sistemes informàtics tenen assegurada la supervivència.

En aquest sentit, la situació del català es pot considerar molt favorable. No sols el nombre i la proporció de catalans usuaris de la informàtica i utilitzadors de la Xarxa són alts, sinó que hi ha molts programes informàtics en català i un gran nombre de pàgines web en llengua catalana. Segons el cercador Colga, al juny del 2001 a Internet hi havia disponibles 1.247 milions de pàgines web. Segons un estudi encarregat a l'empresa ADDA per la Generalitat, a la mateixa data hi havia 1,6 milions de pàgines en català i 23 milions en castellà. De manera que si repetim sovint que el català té més parlants que moltes de les llengües oficials de la Unió Europea també podríem dir que té més usuaris de la Xarxa i més pàgines a la Xarxa. I probablement podríem afegir que hi ha més programes en català que en la majoria d'aquestes llengües.

Valorar la importància relativa dels programes informàtics en català és una tasca complexa. Cal començar per notar que la màquina utilitza una llengua determinada en tres nivells diferents. En primer lloc, el llenguatge bàsic de programació, el llenguatge de la màquina, és un llenguatge que en part utilitza signes lògics i en part paraules d'una llengua determinada. En segon lloc, hi ha la llengua en la qual la màquina dialoga amb l'usuari: quan per exemple a la pantalla em permet triar entre arxivar, veure, editar... I en tercer lloc, hem de tenir en compte que per poder utilitzar l'ordinador en una llengua determinada cal que el teclat de la màquina presenti els signes alfabètics propis d'aquesta llengua. I a aquesta disponibilitat dels signes hi podem afegir la disponibilitat d'un programa de correcció ortogràfica referit a aquesta llengua.

Pel que fa al primer nivell, el de la llengua de la màquina o el llenguatge bàsic de cada programa, per exemple Windows, la llengua segueix sent l'anglès, però l'usuari sols ho adverteix en alguns moments, i en general no interfereix en la seva activitat.

El segon nivell, el del diàleg màquina-usuari, sí que és fonamental des del punt

de vista dels usos lingüístics. En un primer moment, les primeres màquines sols utilitzaven l'anglès, però, a mesura que se n'estenia l'ús per diferents països, raons estrictament comercials aconsellaven adaptar els programes a les llengües dels usuaris majoritaris. Així, els programes Windows, per esmentar els més estesos originàriament, estaven disponibles sols en castellà, mentre que des de fa un temps també es poden adquirir totalment o parcialment en català. I al costat del Windows, actualment hi ha molts programes de tota mena en català, entre els quals els anomenats «de programari lliure». Es pot veure la llista sencera de productes informàtics en català a www.softcatala.org.

Com es compara la presència del català amb la d'altres llengües? Si prenem com a exemple el programa Office, el més popular i venut del Windows, està disponible en unes cinquanta llengües, i podem recordar que al món es parlen unes sis mil llengües. La majoria d'aquestes cinquanta llengües són llengües europees, i la majoria són llengües oficials d'estats independents. Les úniques excepcions són, junt amb el català, el basc, el gal·lec i el gal·lès. No està disponible ni en irlandès ni en maltès. Afegim encara que la quantitat de programes disponibles en català és molt superior no sols a les tres llengües no estatals que acabo d'esmentar sinó a algunes llengües estatals amb menys parlants que el català.

Quant al tercer nivell, l'alfabet, des que es va introduir el sistema, en teoria tots els ordinadors poden reproduir tots els signes amb artificis més o menys complicats de manejar, però fins i tot reduint-nos el teclat, a qualsevol lloc on es venen ordinadors els aparells oferts inclouen tots els signes necessaris per escriure les llengües més parlades a cada lloc. Notem, en canvi, que la disponibilitat de correctors ortogràfics segueix sent molt limitada. Tornant a prendre Windows com a exemple, ofereix correctors ortogràfics també per a unes seixanta llengües, més o menys les mateixes ja esmentades.

L'abundància de programes informàtics en català té diferents raons. Un mercat relativament extens, la pressió exercida des de les institucions autonòmiques —que són, per altra banda, un client important—, però també, i sobretot, la pressió exercida per uns usuaris que, podent utilitzar ordinadors que dialoguen en castellà, prefereixen adquirir aparells que ho facin en català. I cal afegir professionals i entitats que dediquen esforços a produir i a divulgar productes informàtics en català, com és el cas de Softcatalà.

Pel tema que estic tractant hi ha un tipus de programes que són especialment importants per les seves implicacions lingüístiques: són els programes de traducció automàtica.

Des que es va introduir la informàtica es va pensar d'aprofitar les seves possibilitats per aconseguir eines de traducció automàtica. El primer intent va ser un sistema per traduir del rus a l'anglès que va resultar decebedor. La Unió Europea va contractar amb els seus autors la preparació d'un programa de traducció automàtica del francès a l'anglès i d'aquestes dues llengües a altres. També va resultar més aviat decebedor, però amb el pas dels anys s'han desenvolupat eines auxiliars, vocabularis tècnics, bancs de dades, repertoris de modismes i de frases fetes..., que han permès generalitzar-ne la utilització. Però encara que les llengües oficials de la Unió abans de la darrera ampliació suposaven cent deu parelles de traducció, el sistema Systrans es redueix a divuit parelles, totes des del francès o l'anglès o bé cap a l'anglès o el francès. Per altra part, són els sistemes que amb més freqüència es troben en els mercats. Paral·lelament, a l'Orient s'han d'afegir els sistemes que tradueixen de l'anglès al xinès i el japonès i a la inversa.

En aquest panorama el català està prou ben representat. Sis programes que tradueixen al castellà o des del castellà i un programa des de l'anglès. I no són provatures més o menys afortunades: un dels programes és tan eficaç que permet l'edició diària d'un periòdic en les dues llengües.

Sense disposar de dades precises, crec que es pot assegurar que el català disposa de més eines de traducció automàtica que un cert nombre de llengües que són llengües oficials d'estats independents.

Com s'explica això? Abans m'he referit al nombre relativament elevat de parlants, a l'impuls del Govern autonòmic i a la voluntat col·lectiva de grups i de particulars per explicar l'abundància de programes en català. Ara he d'afegir una altra dada: la construcció de programes de traducció automàtica en català està facilitada per l'existència d'eines lexicals i sintàctiques molt desenvolupades, per a les quals l'activitat normalitzadora de l'Institut, l'abundància de diccionaris i la tasca del TERMCAT han resultat fonamentals.

Fins aquí he parlat de traducció automàtica de la llengua escrita, però les grans esperances per al futur es refereixen a la traducció automàtica del discurs oral, i això suposa començar per programes de reconeixement de veu. També en aquest camp a Catalunya es porta a cap una tasca important. El Centre de Tecnologies i Aplicacions del Llenguatge i la Parla (TALP) de la Universitat Politècnica de Catalunya està especialitzat en el tractament dels llenguatges naturals orals i escrits, i participa amb altres grups europeus en el desenvolupament d'un programa capaç de traduir converses de l'anglès al català o al castellà. El Centre de Llenguatge i Computació de la Universitat de Barcelona comercialitza Ontology, un programa per classificar docu-

ments informàtics i que té analitzadors morfològics i sintàctics del català, del castellà i de l'anglès. I cal afegir encara el projecte VEST de Telefónica i els laboratoris Bell per a la traducció oral del castellà i també del català, el gallec i el basc.

Em sembla que el conjunt de dades que fins aquí he comentat permeten afirmar que a Catalunya existeix una capacitat de recerca i d'aplicació de les eines informàtiques a una llengua menor molt important, superior a la que existeix en països amb llengües que tenen més consideració política perquè són llengües estatals però amb menys parlants, i, per tant, que Catalunya es podria convertir en un centre de referència per a la recerca i l'aplicació d'aquestes eines a llengües que els interessos comercials tendeixen a deixar en lloc.

Per fer-ho, com és evident, caldria fer de Catalunya un lloc de trobades i de difusió d'informació sobre aquests temes, però caldria també, i sobretot, establir compromisos de col·laboració per desenvolupar conjuntament noves aplicacions.

Atès que a Catalunya ja existeixen centres i institucions que treballen en aquesta direcció, no tindria sentit que jo proposés aquí la manera d'organitzar la col·laboració. El que sí vull fer palès és el meu convenciment que és una de les possibilitats més clares de reforçar el prestigi del català a Europa, i que cal, per tant, fer un gran esforç per potenciar les activitats ja iniciades i per coordinar-ne l'actuació. I crec sincerament que si s'aconsegueix aixecar una activitat important i coordinada en aquest camp seria perfectament possible no sols reclamar una ajuda important de la Unió Europea, sinó també intentar convertir-la en una agència especialitzada de la Unió.

Els arguments no em semblen difícils d'imaginar. Tal com he dit, la Unió Europea ha fet un gran esforç per potenciar els sistemes de traducció automàtica, però ha desenvolupat únicament els que afecten les llengües majors (francès i anglès, en primer lloc) i ha prescindit totalment de les menors. I el que em sembla encara més greu: la Unió ha posat en el primer pla de la seva actuació desenvolupar la *societat de la informació*. Entre els objectius figura mantenir la pluralitat cultural i lingüística europea. Però, a l'hora de la veritat, en convertir aquests objectius en programes concrets, el paper de les eines informàtiques en relació amb les llengües menors hauria de ser el primer pilar per mantenir la diversitat en la societat de la informació. És evident que aquí hi ha un oblit i una discriminació que afecten no sols el català sinó totes les llengües menors i que justifiquen plenament la proposta de creació d'una agència dedicada a aquestes qüestions.

3. Referències a Internet

— Ethnologue

Un centre molt antic que recull l'herència d'un altre dedicat a procurar la traducció de la Bíblia al major nombre possible de llengües. Actualment ofereix un catàleg de més de sis mil llengües i molta informació relacionada.

A/I: <http://www.ethnologue.com>

— CIRAL. Centre Interdisciplinaire de Recherche sur les Activités Langagières / Center for Research and Documentation on World Language Problems

A/I: <http://www.ciral.ulaval.ca>

És també una organització relativament antiga amb un ample ventall d'activitats.

A/I: <http://www.ciral.ulaval.ca>

Una de les seccions, «L'aménagement linguistique dans le monde» (J. Leclerc), ofereix molta informació sobre un gran nombre de llengües.

A/I: <http://www.tifq.ulaval.ca>

— The Rosetta Project (Universitat de Stanford)

Preten establir un catàleg descriptiu de totes les llengües del món. Actualment en descriu àmpliament unes mil cinc-cents.

A/I: <http://www.rosettaproject.org/live>

— The Endangered Language Fund (Universitat de Yale)

A/I: <http://sapi.r.ling.yale.edu/~elf/>

— Foundation for Endangered Languages

A/I: <http://www.ognios.org/home.htm>

— The International Clearing House for Endangered Languages

Preten mantenir actualitzada l'obra *UNESCO red book on endangered languages*.

A/I: <http://www.tooyoo.l.u-tokyo.ac.jp/ichel/ichel.html>

— Project Dober. Gesellschaft für Bedrohte Sprachen (Societat per les Llengües Amenaçades)

A/I: <http://www.uni-koeln.de/gbs/>

- Volkswagen Stiftung (Fundació Volkswagen)
A/I: <http://www.volkswagen-stiftung.de>

- BELMR. Bureau Européen pour les Langues Moins Répandues / European Bureau for Lesser-Used Languages
A/I: <http://www.eblul.org>

- Mercator
Xarxa de centres d'informació sobre les llengües minoritàries a Europa.
A/I: <http://www.mercator-central.org>
Tres centres coordinats:
Mercator Legislació, al CIEMEN (Barcelona)
A/I: <http://www.ciemen.org/mercator>
Mercator Educació, a la Fryske Akademy
A/I: <http://www.mercator-education.org>
Mercator Media, a la Universitat de Gal·les (Aberystwyth)
A/I: <http://www.aber.ac.uk/~merwww/>

- BBC. Languages Across Europe
Informació sobre les llengües d'Europa.
A/I: <http://www.bbc.co.uk/languages/>

- Euromosaic
Text de l'informe amb aquest títol sobre les llengües minoritàries a Europa.
A/I: <http://www.uoc.es/euromosaic>

- Els alfabets d'Europa
A/I: <http://www.evertype.com/alphabets>

- El futur de les llengües d'Europa
Pàgina de Paul Treanor amb notícies d'actualitat sobre les llengües europees.
A/I: <http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/eulang.htm>